

## İrkçılık Düşüncesinin İlk Formu: Proto-ırkçılık

*The First Form of Racist Thought: Proto-racism*

**Hasan YENİÇIRAK**

Assist. Prof., Kırklareli University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work,  
Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,  
Kırklareli, Türkiye

[hasanyenicirak@klu.edu.tr](mailto:hasanyenicirak@klu.edu.tr)

ORCID 0000-0001-8769-6669

### Article Information/Makale Bilgisi

**Cite as/Atıf:** Yeniçirak, H. (2023). The first form of racial thought: Proto-racism. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 59, 252-272.

Yeniçirak, H. (2023). İrkçılık düşüncesinin ilk formu: Proto-ırkçılık. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 252-272.

**Article Types / Makale Türü:** Research Article/Araştırma Makalesi

**Received/Geliş Tarihi:** 27 December/27 Aralık 2022

**Accepted/Kabul Tarihi:** 31 January/31 Ocak 2023

**Published/Yayın Tarihi:** 31 March/31 Mart 2023

**Pub Date Season/Yayın Sezonu:** March/Mart

**Issue/Sayı:** 59 **Pages/Sayfa:** 252 - 272

**Plagiarism/İntihal:** This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

**Ethical Statement/Etik Beyan:** It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hasan YENİÇIRAK).

**Grant Support/Finansman:** The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research. Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

**Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License:** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır/ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

## İrkçılık Düşüncesinin İlk Formu: Proto-İrkçılık

### Öz

Bu çalışma ırkçılığın egemen anlatısının dışına çıkıp, gölgede kalan alternatif ırkçılık anlatısını görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak ırkçılığın egemen anlatısını inceledik. Bu anlatıya göre, ırkçılık modernitenin ürünüdür, moderniteye ruhunu veren Aydınlanma felsefesinin ürünüdür. Modern dönemde kölelik, çevresel faktörler ve saf kan üzerine fikirler ırkçılığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Köle emek gücünü kullanmak için ırkçılık meşrulaştırılmış; bu düşünce, çevresel faktörlere göre ırklar arasında derecelendirmeler yapılarak güçlendirilmiş ve saf kan ile ırkların karışmaması gerektiği fikriyle tamamlanmıştır ki, ırkçılığın bu formu bilimsel ırkçılık olarak adlandırılmıştır. İrkçılığın egemen anlatısını verdikten sonra, ikinci olarak, ırkçılık düşüncesinin izlerini Antik Yunan düşünürlerinde sürdürdük. Bu incelemeyi gerçekleştirirken, odak noktası, yine kölelik, çevre (iklim) ve saf soy üzerine fikirler olmuştur. Bu doğrultuda, Aristoteles'in kölelik ve iklim üzerine fikirlerine ve Platon'un saf soy ve karma evliliklerin kınanması fikirlerine odaklandık. Bu incelemede, Platon'un ve Aristoteles'in fikirlerinin ırkçılık düşüncesinin ilk formunu oluşturduğu, modern ırkçılığın prototipi olduğu sonucuna vardık ki, ırkçılığın bu formu proto-ırkçılık olarak adlandırılmıştır.

### Anahtar Kelimeler:

Bilimsel ırkçılık, modernite, aydınlanma, proto-ırkçılık, Antik Yunan

## The First Form of Racist Thought: Proto-racism

### Abstract

This study tries to go beyond the dominant narrative of racism and make visible the alternative narrative of racism. In line with this, we first examined the dominant narrative of racism. According to this narrative, racism is the product of modernity, the product of the Enlightenment philosophy that gave modernity its soul. In the modern era, ideas on slavery, environmental factors, and pure blood played an essential role in the development of racism. Racism was legitimized to use slave labor power; this idea was reinforced by rating between races according to environmental factors and complemented by the idea that pure blood and races should not mix. This form of racism was called scientific racism. After giving the dominant narrative of racism, secondly, we traced the idea of racism in Ancient Greek thinkers. In conducting this review, our focus was again on ideas on slavery, the environment (climate), and pure lineage. In this framework, we focused on Aristotle's ideas on slavery and climate and Plato's ideas of pure lineage and condemnation of mixed marriages. In this review, we concluded that the ideas of Plato and Aristotle formed the prototype of modern racism. This form of racism was called proto-racism.

### Keywords

Scientific racism, modernity, enlightenment, proto-racism, Ancient Greek.

## Giriş

İrkçilik üzerine literatüre baktığımızda, ırkçılığın kökenlerini modernite öncesine, modernitenin başlangıcı sayılan Yeni Dünya'nın keşfi öncesine götüren çalışmaların sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır.<sup>1</sup> İrkçılığın başlangıç noktası genelde moderniteyle, modernitenin başlangıcı sayılan Yeni Dünya'nın keşfiyle tarihlendirilmiştir. Bu yüzden, ırkçılık nedir sorusuna verilen en yaygın cevap, "ırkçılık modernitenin ürünüdür" şeklinde olmuştur.

İrkçılığın modernitenin ürünü olduğunu söylemek, moderniteye ruhunu veren Aydınlanma felsefesinin ürünü olduğunu söylemek anlamına gelir. Nitekim Robert Bernasconi, İrk Kavramını Kim İcat Etti: Felsefi Düşüncede İrk ve İrkçilik adlı çalışmasında, ırkçılık düşüncesinin Aydınlanma filozoflarında nasıl ortaya çıktığını göstermiştir. Bernasconi (2011) Locke ile başlayıp Kant ile devam eden bir seyir içerisinde bilimsel ırk kavramının felsefi temellerini açığa çıkarmaya çalışmıştır. Aydınlanma felsefesi ise kökleri Antik Yunan'a kadar giden uzun bir düşünce geleneğine sahiptir (Cevzici, 2017). Platon ve Aristoteles gibi Antik Yunan düşünürlerinin Aydınlanmacılar üzerindeki etkisi yadsınamaz.

Bu mantık silsilesini takip ettiğimizde; ırkçılık Aydınlanma felsefesinin bir ürünüyse, Aydınlanma filozofları tarafından yaygın olarak kabul gören bir düşünceyse, Isaac'ın (2004, 2006, 2009) de işaret ettiği gibi, Aydınlanma filozoflarını etkileyen Antik Yunan düşünürlerinde de ırkçılığın bazı nüvelerinin bulunabileceğini iddia edebiliriz. Bu amaçla, bu çalışmada, özellikle Isaac (2004, 2006, 2009) ve Popper'in (2018) düşüncelerine dayanarak, ırkçılık düşüncesinin modern dönemde icat edilmediğini, "proto-ırkçılık" olarak adlandırılan ırkçılığın ilk biçiminin Antik Yunan düşünce dünyasında geliştirildiği fikrini ileri sürüyoruz. Özellikle ülkemizde, Antik Yunan düşünce dünyasında ırkçılığın gelişiminin izini süren çalışmaların şimdiye kadar eksik olması, bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır.<sup>2</sup>

Temel problematiğini bu şekilde oluşturduğumuz bu çalışmada öncelikle, ırkçılığın herkes tarafından kabul edilen yaygın anlatımını vereceğiz. Bir başka ifadeyle, "bilimsel ırkçılık" olarak adlandırılan, ırkçılığın modern dönemdeki gelişimini inceleyeceğiz. Biyolojik temellere dayanan bilimsel ırkçılığın modern dönemdeki gelişimini ise üç kavram ekseninde ele alacağız: Kölelik, çevre (iklim) ve saf kan. Kölelik, modern dönemde gelişen ırkçılık için temel niteliğindedir. Köleliğin önemi, özellikle, kapitalist sistemin

<sup>1</sup> Böyle bir çabayı Benjamin Isaac'ın (2004, 2006, 2009) ve Karl R. Popper'in (2018) çalışmalarında net bir şekilde görmekteyiz. Albert Memmi (2000) ve Martin Bernal (1978) yer yer bu düşünceye yer vermiştir. Frank Snowden (1999) ise renk ve fenotipik özellikler temelindeki farklılıklar hakkındaki fikirlerin eski toplumlarda bulunabileceğini göstermeye çalışır.

<sup>2</sup> Ülkemizdeki ırkçılık üzerine yapılan çalışmalar, ırkçılığın başlangıç noktasını moderniteyle tarihlendirmişlerdir. İrkçilik üzerine en değerli ve en kapsamlı çalışmaların başında gelen Alâeddin Şenel (1993), Mehmet Taş (1999) ve Hür Sinan Özbek (2021); bunlara ilaveten Ahu Sumbas (2000), Hatice Çoban Keneş (2012) ile Emine Erden Kaya ve Şenol Durgun (2020) bu düşünce geleneğini takip etmişlerdir.

gelişmesi ekseninde ortaya çıkmaktadır. Irkçılık düşüncesi de Yeni Dünya'nın keşfiyle birlikte yeni toprakların elde edilme sürecinin meşrulaştırılmasında, kapitalizmin gerekli duyduğu işgücünün sağlanmasında önemli bir dayanak noktası oluşturmuştur.

İrkçılık düşüncesi böyle bir dayanak noktası işlevini görürken, aynı zamanda çevresel faktörlerle desteklenmiştir. İnsanları çevresel faktörlere göre ırklarına ayırarak ve buna uygun şekilde insanlara değerler yükleyerek “doğal kölelik” fikri meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre, bu kategorileri oluşturanlar, kendilerini, beyaz, uygar, kurtarıcı (insan) şeklinde tanımlarken, diğerlerini siyah, işe yaramaz, tembel (hayvan) şeklinde tanımlamışlardır. Bunun için de sahte bilimsel temeller oluşturmuşlardır. Irkçılık üzerine bu egemen bakış açısı, aynı zamanda “saf kan” fikriyle, ırkların karışmaması gerektiği fikriyle desteklenmiştir. Böylece, kölelik, çevre ve saf kan bilimsel ırkçılığın gelişmesinde katalizör görevi görmüştür.<sup>3</sup>

Bilimsel ırkçılığın modern dönemdeki gelişim sürecini inceledikten sonra, “proto-ırkçılık” olarak adlandırılan, ırkçılığın ilk biçimini inceleyeceğiz. Bu incelemeyi gerçekleştirirken, odak noktamız, tekrardan kölelik, çevre ve saf soy olacaktır. Aydınlanma felsefesi ile Antik Yunan düşünce dünyası arasındaki bağlantıyı düşündüğümüzde, bilimsel ırkçılığın ilk formu olan proto-ırkçılığın da kölelik, çevre ve saf soy noktalarında açığa çıkması beklenir. Bu doğrultuda, Aristoteles ve Platon'da ırkçılığın ilk biçimlerinin nasıl açığa çıktığını inceleyeceğiz.

## 1. Irkçılığın Modern Dönemdeki Gelişimi: Bilimsel Irkçılık

16.yy'dan önce ırkçılığın olup olmadığını belirlemek kolay değildir, ancak Yeni Dünya'nın keşfiyle birlikte biyolojik temellere dayanan bilimsel ırkçılık düşüncesinin geliştiğini çok rahat bir şekilde ifade edebiliriz. Yeni Dünya'nın keşfiyle birlikte Avrupalılar Amerika ve Afrika'nın farklı bölgelerini keşfettiler ve burada kendilerinden çok farklı olan “öteki” insan topluluklarıyla etkileşime girdiler. Bu etkileşim sırasında, “öteki”nin görünüşünü anlamak ve açıklamak için, kendi çıkarları doğrultusunda “öteki”ne nasıl davranılacağını belirlemek için, Avrupalılar bir “öteki imge”sini yarattılar. Buna göre, Avrupalıların ötekisi vahşi, aşağılık, yaşamayı daha az hak eden yaratıklardır. Modern dönemde biyolojik temellere dayanan bilimsel ırkçılığın gelişim sürecini yoğunlaştıran da bu “öteki imgesi” olmuştur. Bu yüzden Arnold Toynbee (1978, s. 98),

<sup>3</sup> Irkçılık üzerine literatüre baktığımızda, modern dönemdeki ırkçılığın ilk formu olan bilimsel ırkçılık, 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren yerini başka bir forma bırakmıştır. Çalışmanın sınırları içerisinde yer almadığından metin içerisinde ırkçılığın bu formundan hiçbir şekilde bahsedilmeyecektir, ancak herhangi bir kafa karışıklığına yol açmamak için çok kısa bir şekilde burada değinmemiz gerekmektedir. 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren yeni bir forma sahip olan ırkçılık pek çok şekilde adlandırılmıştır: Yeni ırkçılık (klasik ırkçılığın karşıtı olarak), farklılıkçı ırkçılık (eşitsizlikçi ırkçılığın karşıtı olarak), kültürel ırkçılık (bilimsel-biyolojik ırkçılığın karşıtı olarak). Nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, buradaki temel ayrım, 17.yy'dan 20.yy'ın ilk yarısına kadar hüküm süren bilimsel-biyolojik ırkçılık anlayışının yerini kültürel ırkçılığa bırakmasıdır (Balibar, 2007; Fanon, 1967). Irkçılığın hedefi artık bireysel insan değil, belirli bir yaşam biçimidir, kültürdür (Fanon, 1956, s. 123). Yeni ırkçılıkta kültürler hiyerarşiye tabi tutularak ötekileştirilir, düşmanlaştırılır (Baker, 1981).

“ırkçılık modasının ... on beşinci yüzyılın son çeyreğinden bu yana Batı Uygarlığı'nın yeryüzü üzerinde yayılmasının ürünüdür”; ırkların uygun olmayan koşullarda birbirleriyle ilişkiye geçmelerinin ürünüdür demektedir. Yeni Dünya'nın keşfiyle ortaya çıkan bu klasik ırkçılık<sup>4</sup> ise yerli Amerikalıların yok edilmesini ve Afrikalıların köleleştirilmesini öngören ikiz politika ile el ele gitmiştir (Bernal, 1998, s. 296).

### 1.1. Amerikan Holocaust'u ve Köleleştirme

Oliver C. Cox'un da belirttiği gibi, şayet modern ırk ilişkilerinin başlangıç noktasını tarihlendirmek zorunda kalsaydık, 1493-94'ü seçmemiz gerekirdi çünkü 1493-94'le birlikte renkli halklar tamamen hiçe sayılmaya, Yeni Dünya iki büyük Avrupa ülkesi tarafından talan edilmeye başlanmıştır. Bu noktada özellikle, 1493'te Papa VI. Alexander'in İspanyol baskısı altında yayınladığı sınır belirleme beyannamesine ve 1494'te İspanya ile Portekiz arasında imzalanan Tordesillas Antlaşması'na dikkat çekmemiz gerekmektedir çünkü sınır belirleme beyannamesi ve Tordesillas Antlaşması ile birlikte, yerli halklar ve onların kaynakları tamamen İspanya ve Portekiz'in emrine verilmiştir (Cox, 2001, s. 72). Bu yüzden ırkçılık öğretisinin gelişmesi sürecinde ötekileştirilen ilk halklar Amerikan yerlileri olmuştur. İspanyollar ve Portekizliler yeni bir tür olarak gördükleri yerlilere karşı savaş başlatmışlardır; Stannard'ın (1992) ifadesiyle, holocaust gerçekleştirmişlerdir. Stannard (1992, s. 71) bu Amerikan Holocaust'u şöyle anlatır: “Küba'da yüzden fazla İspanyol'dan oluşan bir birlik, kurumuş bir nehrin kıyısında durdu ve nehir yatağındaki bileme taşlarında kılıçlarını bilede. Bıçaklarının keskinliğini karşılaştırmak hevesiyle ... silahlarını çektiler ve erkek, kadın, çocuk, yaşlı demeden herkesin karınlarını deşmeye, kesip öldürmeye başladılar.”

İspanyollar ve Portekizliler tarafından yürütülen bu holocaust, daha sonra İngilizler ve Hollandalılar tarafından devam ettirildi. İngiltere ve Hollanda kontrolündeki yerel yönetimler Kızılderili ırkını toptan yok edercesine çok sert uygulamalara imza atmışlardır. Bu uygulamaların şiddetini görmek için Şenel'den (1993, s. 146-147) şu aktarımı yapmak yerinde olacaktır: “1832'de topraklarını vermek istemeyen bir Kızılderili şefine açılan savaş sonucunda, kabilenin sayısı 1000'den 150'ye düştü; 1850'de California'da 110-130 bin kadar Kızılderili yaşarken, otuz yıl sonra, 1880'de, bu sayı 20 binin altında düştü”.

Yerli Amerikalıların yok edilme sürecinin meşrulaştırılmasında ise devreye ırkçılık ideolojisi girmektedir. İrkçılığın yardımıyla Amerikan yerlilerinin, biyolojik olarak daha düşük değerde olduğu ilan edildi (Özbek, 2021). Buna göre, yerliler doğuştan tembel, saldırgan, korkak ve aylaktırlar. Mesela, İspanyol Rönesans hümanisti, filozofu ve ilahiyatçısı Juan Gines de Sepulveda, yerlilerin mantıklı düşünme yetisine sahip olmadıklarını, doğası gereği köleleştirmeye uygun olduğunu, yerlilerin fetihçi efendilerine hizmet için yaratıldığını söyler (Akt: Fenton, 2001). Böylece, bu ırkçılık düşüncesi, Stannard'ın Amerikan Holocaust'u dediği şeyi ortaya çıkarmıştır: Yerli

<sup>4</sup> Bilimsel ırkçılık aynı zamanda klasik ırkçılık olarak da adlandırılmaktadır (Todorov, 2001, s. 64-70).

Amerikalıların mülksüzleştirilmeleri ve katledilmeleri. Bu Amerikan Holocaust'u ırkçılığın bir sonucudur.

Amerikan Holocaust'u ile başlayan bu süreç Afrikalıların köleleştirilmesi ile devam etmiştir. İspanyollar ve Portekizliler, Amerikan kıtasını yağmalamaya başladıktan sonra, Afrika'nın batı sahilleri boyunca köleleştirilen insanların ticaretini de oluşturmuşlardır. İspanya ve Portekiz ile başlayan bu köle ticareti daha sonra Hollanda, Fransa ve İngiltere'nin de devreye girmesiyle çok yoğun bir şekilde devam etmiştir. 1526'dan 1870'e kadar, üç buçuk milyondan fazlası sadece Brezilya'da olmak üzere, yaklaşık yirmi milyon Afrikalı köleleştirilip Yeni Dünya'da satılmıştır (Fenton, 2001).

Köleliğin bu derece yaygınlaşması ise esasında onun modern kapitalist sistemin önemli bir itici gücü olmasıyla bağlantılıdır. Amin'in de (2020, s. 87-89) belirttiği gibi, Yeni Dünya'nın keşfiyle birlikte çağcıl bütün dünyayı şekillendirecek köklü dönüşümün iki boyutu ortaya çıkmıştı: Avrupa'da kapitalist toplumun belirginleşmesi ve dünyanın bu toplumca fethi. Ve bu fetih sürecinde köleleştirme önemli bir rol oynamıştır. Kölelik, köle iş gücü modern kapitalist sistemin genişlemesinde adeta motor işlevi görmüştür.

Köleliğin, köle iş gücünün modern kapitalist üretim ilişkisinin önemli bir itici gücü olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, ırkçılık da bu ilişkiler ağını meşrulaştıran bir ideoloji haline gelmiştir (Sumbas, 2000). Kapitalist üretim ilişkisi varlığını devam ettirmek için ırkçılık ideolojisine sarılmak zorunda kalmış; ırkçılık kapitalist üretim ilişkisinin yerleşmesini ve devamını sağlayan bir ideoloji haline gelmiştir (Özbek, 2021, s. 109). Bu yüzden, kapitalist sistemin gelişmesi bir ölçüde ırkçılığın gelişmesine bağlıdır diyebiliriz.

Modern kapitalist sistem geliştikçe ırkçılık da çok daha fazla yoğun şekilde ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistemin genişlemesi beraberinde daha fazla emek gücü gerektirdiğinden, daha fazla "öteki" inşa edilmesi gerekmektedir. Tam da bu yüzden, ırkların sınıflandırılması artmıştır: "beyaz" Avrupalı ırkların karşısına, Afrika'nın "siyah" ırkına ek olarak, Asya'nın "sarı" ve diğer "kahverengi" ırkları yerleştirilmiştir. Cox'un (2001), ırkçılığı kapitalist sömürüyü tanımlayan bir olgu olarak almasının sebebi budur. Callinicos da benzer noktaya dikkat çekmiştir. Irkçılığın kapitalizmin dünya ölçeğinde üretim tarzı olmasıyla birlikte yaygınlaştığını söyleyen Callinicos, ırkçılığın ortaya çıkışını köle emeğinin kullanılma sürecine bağlamıştır (Akt: Özbek, 2021, s. 56-57).

Irkçılık köle emeğinin meşrulaştırılması için önemli bir işlev görmüştür; ancak ırkçılık aynı zamanda kapitalizmin yarattığı boşlukları doldurma, kapitalizmin yarattığı çelişkileri örtme işlevini de üstlenmiştir. Miles'a (1987, s. 249-250) göre ırkçılık üç yapısal çelişkiden dolayı kapitalist sosyal oluşumların tarihsel evriminin ayrılmaz bir parçasını teşkil eder: İlk çelişki, meta şeklinde kendini gösteren evrenselleştirici ve eşitleyici eğilimler ile sosyal eşitsizliğin gerekli çoğalmı arasında; ikinci çelişki, aynı evrenselleştirici eğilimler ile sosyal oluşumların ayrılmasında yatan geniş kapsamlı kültürel farklılık gerçeği arasında; üçüncü çelişki, aynı evrenselleştirici eğilimler ile sosyal oluşumların millileştirilmesi arasında. Irkçılığı böylece kapitalist dünya ekonomisinin gelişimi

ışığında ele alan ve sömürgeyi meşrulaştırma aracı olarak gören Miles (1987, s. 244), onu “sömürge paradigması” olarak tanımlamıştır.

### 1.1.1. Irkçılığın Düşünsel Temelleri ve Irkçılık İmgesi

Modern kapitalist sistemin gelişmesine paralel olarak ırkçılık öğretisi de gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Ancak ırkçılık öğretisinin bu denli hızla gelişmesi ve yaygınlaşması dönemin Aydınlanmacı düşünsel ikliminden ayrı düşünülemez. Irkçılığın gelişiminde özellikle bahsetmemiz gereken düşünür Locke’tur. Köleci Amerikan kolonileriyle kişisel olarak ilişki içinde olan Locke’ta ırkçılık düşüncesi çok açık bir şekilde bulunur (Bernasconi, 2011). Locke, Hıristiyan Avrupalıların kafir Afrikalılara ve Amerikan yerlilerine karşı saldırısını, mülkiyet ekseninde meşru görmüştür (Bernal, 1998). Locke (2012, s. 23-27), Tanrı’nın bütün insanlara ortaklaşa olarak verdiği ortak mülkiyetten özel bir mülk edinmek için emek gücünün kullanılmasını şart koşar; ona göre toprak üzerinde hak iddia etmenin yolu emek gücüyle toprağı ekip biçmekten geçer. Ancak, Locke’a göre Afrikalılar ve yerli Amerikalılar ekip biçmezler, tarım yapmazlar; bu da onların Avrupalılar tarafından köleleştirilmesini meşru kılar (Bernal, 1998). Locke’un düşüncesinde Afrikalıların ve yerli Amerikalıların topraklarını biçmemesi, tembel, uyusuk karakterleri, onların, daha sonra değineceğimiz üzere, Aristotelesçi anlamda “doğal köle” oldukları inancına kapı açar.

Locke’ta gördüğümüz bu ırkçılık düşüncesini, Hume, Voltaire, Hegel ve Kant’ta da açık bir şekilde görmekteyiz. Mesela, Hume, zencilerin, beyazlar dışında diğer kalan bütün insan türlerinden doğal olarak aşağı olduğunu ve beyazlar dışında uygarlaşmış bir ulusun ortaya çıkmadığını iddia ederken, Voltaire, zencileri ırk kategorisinde en alt basamağa yerleştirir ve “zencilerin maymunlardan, maymunların istirdyelerden” olduğu gibi, beyazların da “bu zencilerden üstün” olduğunu yazar (Akt: Kaya ve Durgun, 2020, s. 90). Hegel, siyahların insanlığın yüzkarası olduğunu ve Afrika’nın Dünya tarihinin bir parçasını oluşturamayacağını çünkü bu yönde herhangi bir gelişme sergilemediğini söylerken, Kant Afrika siyahlarının doğadan zekâ almadıklarını ileri sürer (Akt: Taş, 1999, s. 40).

Bu ırkçı düşüncenin altında ise “beyaz” Avrupalı insanın kurtarıcı rolü yatmaktadır. 16.yy’da İspanyolların “uygarlık misyonu”yla, Amerika yerlilerinin “doğal aşağı oluşlarını” öne sürmesi, böylece işgal eylemlerini meşru kılması buna bir örnektir (Memmi, 2014). Victor Hugo, “19.yy’da beyaz, siyahı insan yaptı. 20.yy’da Avrupa, Afrika’yı bir dünya yapacak” (Akt: Ertekin, 2020, s. 65) derken “beyaz” Avrupalının bu kurtarıcı rolüne dikkat çekmiştir. Ancak, “beyaz” Avrupalı insanının bu kurtarıcı misyonunu bize en iyi anlatan, İngiliz sömürgecilğe yazdığı övgülerle tanınan Rudyard Kipling’in Beyaz Adamın Yükü adlı şiiridir:

Dök ortaya en iyi mahsulünü

Gönder oğullarını sürgüne

Efendilerinin istediğı hizmete



(...)

Yüklen beyaz adamın yükünü

Vahşidir barışın savaşları

Doldur tıka basa açlığın ağzını

Ve emret hastalığa durmasını

Sen hedefine en yakın olduğunda

Sona erer ötekilerin arayışı

Tembelden ve budala kafirden gözünü ayırma

Düşürür senin bütün umutlarını suya (Akt: Kalın, 2016, s. 21).

“Beyaz” Avrupalı insanının bu kurtarıcı misyonu, “siyah” ötekinin “doğal aşağı oluşu” anlatısıyla paralel gelişmiştir. “Beyaz” Avrupalı kendisini kurtarıcı olarak görürken, “siyah” ötekisini “hayvan” kategorisine yerleştirmekteydi. “Beyaz” Avrupalı insanının “siyah” öteki ile arasındaki fiziksel ve kültürel farklılıklar, “siyah”lara hayvani karakterler atfedilerek açıklanıyordu. Bu doğrultuda, “siyah”larla maymunlar arasında varsayılan benzerliklere dikkat çekiliyordu. Mesela, John Hawkins Dominik’i “yamyamlar adası” olarak tarif ediyordu; James Lancaster Ümit Burnu sakinlerini “hayvan gibi siyahlar” olarak niteliyordu (Akt: Miles, 2000, s. 35). Bu özdeşleşmeyi pek çok yerde görürüz, ancak edebiyat dünyasında bu en açık şekildedir. Ünlü Fransız yazarlardan Jules Verne’in Balonla Beş Hafta adlı eserinde, bir bilgin ve kâşif olan Dr. Samuel Fergusson, hizmetçisi Joe ve profesyonel avcı Richard Kennedy ile Doğu Afrika seyahatinde geçen aşağıdaki diyalog, “siyah” ötekinin hayvan kategorisiyle nasıl özdeşleştirildiğini gözler önüne serer:

-Aman Allahım!

-Ne gördün?

-Orada, bir zenci sürüsü balonun etrafını sardı!

İçlerinden bazıları ağaçlara hatta en yüksek dallara tırmanıyorlardı.

Birkaç dakika sonra, Victoria balonla yükseliyor ve doğuya yöneliyordu, rüzgâr normaldi.

-Al bir baskın daha! dedi Joe

-Yerlilerle kuşatıldığını sandık.

-Allahtan sadece maymunlardı diye doktor cevap verdi.

-Uzaktan pek farkı anlaşılmıyor sevgili Samuel.

-Ne de yakından! dedi Joe (Akt; Ertekin, 2022, s. 58-59).

## 1.2. Irkçılığa “Bilimsel” Bakış

Modernitenin gelişimi, ırkçılığın gelişimidir. Irkçılık modernitenin en önemli ideolojik bileşenlerinden birisidir. Modernliğin, modern kapitalist sistemin gelişimine dayanak oluşturan ırkçılık, bu gelişim sürecine paralel olarak ortaya çıkan çelişkileri çözme işlevi görmüştür. Irkçılığın bu gelişimi ise modern dönemde bilimle meşrulaştırılmıştır. Bu doğrultuda sistematik ve sahte bilimsel açıklamalar yapılmıştır. Irkçı yargıların bilimle garanti altına alınabileceği sanısı egemen olmuştur. Bu yüzden, insanları, toplumları çeşitli ırk sınıflarına ayırmak için pek çok ölçüt kullanılmıştır: deri rengi, kafatası, boy, saç, burun. Bu bilimsel ırk kuramlarının pek çok öncülü vardır ancak biz burada çevre teorisine vurgu yaparak, sahte bilimsel teorinin önünü açan Buffon ve Linnaeus ile saf kan ve ırkların karışmaması gerektiği fikrini ileri süren Gobineau, Darwin ve Spencer’a değineceğiz.

### 1.2.1 Çevrenin Belirlenimciliği ve Saf Kan ile Irkların Karışmaması Gerektiği Vurgusu

Önce çevre teorisi ile ne demek istediğimizi ifade edelim. Çevre teorisinde vurgu çevrenin belirlenimciliğidir. Buna göre, insan gruplarının kolektif özellikleri kalıcı olarak iklim ve coğrafya tarafından belirlenir; bir başka ifadeyle, beden ve zihnin temel özellikleri dışarıdan gelir ve daha sonra da kalıtsal hale gelerek mutlaklaştırılır (Isaac, 2006, s. 35).

Çevre teorisine vurgu yaparak ırkçılığın sahte bilimsel temellerinin gelişmesinde etkili olan isimlerden biri George Louis Buffon’dur. Fransız doğa bilimcisi Buffon türlerin değişimi kavramına varıp, iklimi ırksal farklılıkların temel nedeni olarak görür (Şenel, 1993, s. 14). Buffon, insanların karakterlerinin oluşmasında iklimin etkisini göstererek, ırkçılığı çevre teorisine göre açıklar. Bu doğrultuda Buffon, kusursuz beden örneği olarak güzellikleri ile ön plana çıkarılanların “Güney Avrupa’nın ölçülü ikliminde yaşayan beyazlar” olduğunu; siyahların ise “yozlaşmış, çirkin ve soysuzlaşmış” olduğunu söyler (Kaya ve Durgun, 2020, s. 85-86).

İrkçılığın gelişiminde çevre teorisine dikkat çeken önemli isimlerden biri de Linnaeus’tur. İsviçreli araştırmacı Carolus Linnaeus, 1735’te yayınlanan Doğal Sistem çalışmasıyla ırkçı düşünceye katkıda bulunmuştur. Linnaeus insanoğlunu daha önce hayvanlar ve bitkiler için yapılmış olan biçimsel sınıflandırmanın içine sokan ilk kişidir. Linnaeus homo sapiensi dört farklı coğrafi bölgeye karşılık gelecek şekilde çeşitlere ayırdı:

American rebescens inatçı, küçük şeylerle yetinen ve özgür bir karaktere sahipti ve alışkanlıklarıyla hareket ediyordu; Europaeus albus, uysal, zeki ve yaratıcıydı ve adetleriyle yaşıyordu; Asiaticus fuscus, haşın, mağrur ve hırslıydı ve kanırları yönetiyordu onu; Africanus Niger, kurnaz, tembelle, savsaktı ve keyfi hareket ediyordu (Bernasconi, 2011, s. 41).

Coğrafyaya, çevreye, iklime göre ırkları aşağı yukarı şeklinde ayırma girişimi, ırkların karışmaması gerektiği fikriyle daha da güçlenmiştir. Bu anlamda, ortaya koyduğu

kuramlarla biyolojik ırkçılığa öncülük eden isimlerden biri olan Joseph-Arthur de Gobineau'nun fikirleri önemlidir. Gobineau, ırkların karışmaması gerekliliğine dikkat çeken en önemli isimlerden birisidir. İrkların çatışmasının, tarihin durmaksızın yinelenen konusu olduğunu söyleyen Gobineau, bütün uygarlıklarda ve yüksek ırklarda dikkat çeken en önemli özelliğin, saf kanlarıyla övünmek ve avam halkla karşılaşmamak olduğunu belirtir (Şenel, 1993, s. 86). Daha da önemli olan nokta, aksi bir durumda yani saf kanın bozulması, saf soyun bozulması, ırkların karışması durumunda ulusların yıkılacağı düşüncesidir ki, Gobineau'ya göre, tarihteki tüm devletler yabancı kanın karışmasıyla yıkılmıştır (Şenel, 1993, s. 87; Kaya ve Durgun, 2020, s. 89). İrkların karışmaması gerektiğini öne süren Gobineau daha sonra ırkları ayırır<sup>5</sup> ve en üstün ırk olan beyaz ırkı, yani Alman halkını, ırk piramidinin zirvesine yerleştirir.

İrkların karışmaması gerektiği fikrini Kant'ın düşüncelerinde de çok net bir şekilde görmekteyiz. Kant, ırkların birbirine karışmasının “kötü ırkı” iyileştirmeksizin “iyi ırkı” alçaltacağına dikkat çeker. Bu noktada en dikkat çekici cümleleri şunlardır: “İrkların kaynaştırılması önerilmeli mi? İrklar birbiri içinde erimezler ve eritilmemelidirler. Beyazlar alçalırlar. Çünkü her ırk Avrupalıların geleneklerine ve ahlaki değerlerine uyum sağlayamaz” (Bernasconi, 2011, s. 63).

İrkçilik öğretisi özellikle 19.yy'ın ikinci yarısında Darwinciliğin etkisiyle “üstün ırk” ve “saf kan” söylemlerinde çok güçlü bir şekilde dile getirilmiştir. Charles Darwin ve takipçileri ırkçılığın yayılmasına, kurumsal ırkçılığa büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır (Rafter, 2004; Jeynes, 2011). İrkçilik teması Darwin'in özellikle *The Origins of Species* (Türlerin Kökeni) ve *The Descent of Man* (İnsanın Düşüşü) adlı çalışmasında belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Darwin (2017), diğerlerinden üstün olan ve doğal seçim sürecinde tercih edilen bazı ırkların olduğunu öne sürer. Bu doğrultuda, Darwin (1981, s. 106) düşük seviyeli bir hayvanın zihninden Newton'un zihnine uzanan kapsamlı bir varlık zinciri oluşturur. Darwin hayvanlar ile uygar insanlar arasındaki zekâ ve ahlaki duygu farkının çok büyük olduğunu belirttikten sonra, aradaki boşluğu doldurmak için en koyu renk tonu olan alt ırkları “kayıp halka” olarak değerlendirir (Jeynes, 2011). Beyaz ırkı üstün ırk olarak varlık zincirinin zirvesine yerleştiren Darwin, doğal seçim sürecinde, alt ırkların, siyah grupların soyunun ilk tükeneneğini belirtir. Böylece, Darwin ve düşüncelerini takip eden takipçileri beyaz olmayan ırkların bazı özelliklerini hayvansı olarak tasvir eden bir varlık zincirini ileri sürerek ırkçılık öğretisinin gelişmesinde önemli bir rol oynar.

Erasmus Darwin'in biyolojik evrim kuramını toplumlara uygulayan Herbert Spencer ise “en uygun olanın hayatta kalması” fikriyle sosyal Darwinizm'in önemli bir savunucusu olmuştur. Sosyal Darwinizm en temelde evrimin toplumu genel olarak iyileştirmek için

<sup>5</sup> Gobineau'ya göre, zenciler tutkusuz, anarşist, endividüalist doğaldır, yırtıcı hayvanlardır. Fizik ve moral nitelikleri ancak maymununkilerle karşılaştırılabilir. Sarı ırk komünizme eğilimlidir; çıkarın ve alçaklığın temsilcisidir. Beyaz ırk ise, kaynağı bakımından, güzelliğin, zekanın ve güçlülüğün tekelini elinde tutmakta olup, feodalizme, liberalizme, parlamentarizme ve öteki insanların iyiliği için çabalayan türden bir emperyalizme eğilimlidir (Şenel, 1993, s. 88).

uygulanması gerektiği inancına dayanır. Bu evrim doğrultusunda, sorunlu gruplar olarak addedilen aşağı gruplar yok olmaya terk edilir. Spencer “doğal düzende toplum sürekliliği olarak sağlıklı olan, embesil olan ve daha az yalpalayan üyeleri dışarı atar” diyerek bu fikrini savunmuştur (Akt: Jeynes, 2011, s. 539).

Kant, Gobineau, Darwin ve Spencer tarafından savunulan bu düşünceler ise öjenizm gibi tehlikeleri görüşlerin öncülüğünü yapmıştır; pek çok ülkede vahşete sebep olmuştur. Bunu Bauman’ın Holocaust’unda görmekteyiz. Nazi Almanyası “ari, üstün ırk”a dayalı mükemmel bir toplum yaratmayı amaçlamıştı. Tasarlanan bu toplum, özgürleşmiş Alman ruhunun krallığı olan, Alman ruhundan başka hiçbir şeye yer vermeye bin yıllık Reich idi. Bu toplum tasarımı Yahudilere yer yoktu çünkü Yahudiler ruhsal olarak dönüştürülemez ve Alman halkının Geisti’ni kucaklayamazdı. Irkçılık, böylece, bu toplum mühendisliğinde halka görevi görmüştü (Bauman, 2001, s. 216). “Saf kan” fikrine dayanan bu bilimsel ırkçı görüş, bahçıvan eğretilmesi ile daha fazla güç kazanarak Alman ulusal kültürün dengesini bozan Yahudilerin soykırımına yol açmıştı (Bauman, 2014).

## 2. Antik Yunan Düşüncesinde Irkçılık: Proto-Irkçılık

Irkçılık üzerine literatüre baktığımızda, ırkçılığın modern zamanlarda ortaya çıktığı konusunda bir fikir birliği var gibi gözükmektedir. Daha önce kanıtlanmadığı düşünüldüğünden, geleneksel akıl genellikle Antik dünyada herhangi bir ırkçılık fikrinin olmadığını iddia eder. Ancak, bilimsel anlamda ırkçılık yaygın olarak kabul edildiği gibi modern dönemde ortaya çıksa da, ırkçılık düşüncesinin tarihi daha öncesine dayanmaktadır. Irkçılığı ortaya çıkaran şey, ırkçılığın sahte bilimsel açıklamaları değildir; ırkçılığın bir felsefesi vardır ki, yukarıda gördüğümüz üzere modern dönemde bu Aydınlanma olmuştur.

Aydınlanma’nın kökleri de Antik Yunan dünyasına gider. Dolayısıyla, Isaac’ın (2004; 2006; 2009) ve Popper’in (2018) çalışmalarını temel alarak, ırkçılığın bazı nüvelerinin Antik Yunan düşüncesinde bulunabileceğini ifade edebiliriz. Ancak, burada herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek adına şunu net bir şekilde ifade etmemiz gerekmektedir. Antik Yunan düşüncesinde olduğunu belirttiğimiz ırkçılığın nüveleri, kesinlikle modern biçimiyle ortaya çıkan bilimsel ırkçılığın kendisi değildir. Modern dönemde gördüğümüz ırkçılığın yol açtığı sistematik zulümler Antik Yunan dünyasında söz konusu değildi. Antik Yunan dünyasında var olan ırkçılık, Isaac’ın (2004, s. 1) ifadesiyle ırkçılığın ilk biçimi olan “proto-ırkçılık”tır; 18.yy’da gelişen modern ırkçılığın prototipidir.

Tabii ırkçılığın prototipinin Antik Yunan düşüncesinde olduğunu ifade etmek, beraberinde ırkçılığın modern tanımlamalarının dışına çıkmamızı gerektirmektedir. Eğer ırkçılığı, çok dar ve spesifik şekilde bilimsel ırkçılığın benimsediği gibi, sadece deri rengi (ya da kafatası ölçümleri) üzerinden açıklayacak olsak, evet ırkçılık modern dönemde ortaya çıkmıştır. Literatürde de belirtildiği gibi, Antik Yunan düşünce dünyasında deri rengi üzerinden kesinlikle bir ırkçılık söz konusu değildir (Şenel, 1993; Özbek, 2021). Ancak böylesi dar bir tanımlama, ırkçılığın farklı türlerinin anlaşılmasına izin vermez. Bu

yüzden, ırkçılığın farklı türlerini de kapsayacak şekilde, daha geniş bir tanımlamasını yapmak gerekmektedir. Bu noktada özellikle dikkati Albert Memmi'ye çekebiliriz. Memmi de önce ırkçılığın dar bir tanımını vermiştir. Memmi'ye (2000, s. 101) göre, dar anlamda ırkçılık, “gerçek veya hayali, biyolojik farklılıkların değerlendirilmesidir”. Ancak böyle dar bir ırkçılık tanımlaması, sınırlandırmayı amaçladığı şeyin çoğunu hesaba katmaz. Bu yüzden Memmi yeni bir tanımlama getirir. Memmi'ye (2000, s. 184; 2014, s. 83) göre, ırkçılık, toplumsal veya fiziksel düşmanlığı ve saldırıyı meşrulaştırmak için gerçek veya hayali farklılıkların, onları tanımlayanın ve uygulayanın lehine, bu eyleme maruz kalanın aleyhine mutlaklaştırılmasıdır.

Bu tanım yalnızca biyolojik farklılıklara odaklanan bakış açısını bir kenara bırakır; ırkçılığı daha genel bir pratik olarak ele alır. Daha da önemli olan nokta ise, geniş anlamda kullanılan ırkçılık düşüncesi anlaşılmadan, dar anlamda kullanılan ırkçılık düşüncesinin anlaşılamayacağıdır. Geniş anlamda kullanılan ırkçılık düşüncesi daha yaygın olduğu için görece yeni bir olgu olan ve daha spesifik olan bilimsel ırkçılığı ve uygulamalarını, genel “ırkçılığın” özel bir durumu olarak değerlendirmek daha makul görünmektedir (Memmi, 2000, s. 94).

## 2.1 Kölelik

İrkçılığı, Memmi'nin işaret ettiği şekliyle daha geniş anlamda kullanmak çalışmamız açısından önemlidir çünkü ırkçılığı modernite bağlamı dışında önemli bir olgu olarak ele almamızı mümkün kılan böyle bir ırkçılık anlayışıdır. İrkçılığın bu tanımı da bizi Antik Yunan dönemindeki proto-ırkçılığın açığa çıktığı üç noktadan birincisine götürmektedir: Kölelik.

On yedinci yüzyılda doruğa ulaşan Afrika köle ticareti, yukarıda da gösterdiğimiz üzere, bilimsel ırkçılığın ilk açıklamalarıyla uyumlu bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ancak söz konusu kölelik olunca, Memmi'nin (2000, s. 185) de belirttiği gibi, bazı Antik düşünürler arasında da ırkçı görüşler, ırkçı teorik incelemenin ilk formları bulunabilir. Ancak, herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek adına burada bir parantez daha açarak şunu belirtmemiz gerekir ki, Antik Yunan dünyasında kölelik, modern tarihte olduğu gibi ahlaki bir ikilem teşkil etmez; Antik Yunan dünyasında kölelik üzerine tartışma, özgür insanlar ile köleler arasındaki doğa farkı üzerinden gitmiştir. Aristoteles (2012), bazı insanların doğaları gereği tam teşekküllü insanların bazı temel niteliklerinden yoksun oldukları için köleliğin doğal olduğunu öne sürer. Buna göre, köleler, kalıtsal özellikler yoluyla, özgür insanlardan fiziksel ve zihinsel olarak farklıdır, bu yüzden her zaman hizmet etmeye mecburdurlar.

Aristoteles'in bireysel düzeyde köleliğe atfettiği bu argüman, beraberinde yabancı halklara da atfedilmiştir. Bu durum ırkçılığın doğasında var olan bir gerçekliktir. Memmi'nin (2016, s. 84-85) de belirttiği gibi, tüm ırkçı baskı bir insan grubuna topyekün yöneltilir ve o grubun tüm üyeleri bu baskının kurbanı olur. Antik Yunan dünyasında böyle bakış açısının en açık örneği Thukydides'tir. Isaac'ın (2006, s. 42) aktarımına göre, Thukydides, köleleştirmeyi bir halkın değerine boyun eğdirilmesini ifade etmek için

kullanmıştır. Böylelikle kölelik Antik Yunan dünyasında yayılmacı ideolojinin çok önemli bir parçası haline gelmiştir.

Hem bireysel düzeyde hem de halklar düzeyinde baktığımızda, Antik Yunan dünyasında kölelik ile gerçekleşen şey ise ırkçılığın daha geniş tanımında gördüğümüz, toplumsal veya fiziksel düşmanlığı ve saldırıyı meşrulaştırmak için “gerçek veya hayali farklılıkların, onları tanımlayanın ve uygulayanın lehine, bu eyleme maruz kalanın aleyhine” mutlaklaştırılmasıdır. Nitekim, Bernal de tam olarak bu noktaya işaret etmiştir. Bernal'e (1998, s. 297) göre, Aristoteles, başka halkları, özellikle de “köleliğe yatkın” olanları köleleştirme fikrini savunarak, ırksal üstünlüğü ilan etmesi açısından ırkçılığın ilk biçimini vermektedir. Isaac da benzer noktaya dikkat çekmektedir. Isaac'a (2004, s. 46) göre, Aristoteles'teki insanlığın bazı üyelerinin köle olmak için doğduğu iddiası, proto-ırkçılığın nihai biçimi olarak tanımlanabilir.

## 2.2 Çevre Teorisi

Antik Yunan düşünürlerinin kölelik üzerine düşünceleri, Antik Yunan dünyasında var olan proto-ırkçılığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak Antik Yunan dünyasında proto-ırkçılığın ortaya çıktığı çok daha önemli ikinci bir nokta bulunmaktadır. Antik Yunan dünyasındaki ırkçı düşüncüyü, aynı zamanda kölelikle de bağlantılı olan “çevre teorisi”nde görmektediriz. Çevre teorisiyle kastettiğimiz şeyi burada tekrardan vurgularsak, insan gruplarının kolektif özelliklerinin kalıcı olarak iklim ve coğrafya tarafından belirlenmesidir. Burada, bireyselliğe yer yoktur, bireysel değişim göz ardı edilir. Çevre teorisini özellikle Aristoteles'in (2012, s. 207) Politika eserinde çok açık bir şekilde görürüz:

Soğuk bölgelerde yaşayan ırklar ve Avrupa'dakiler cesaret ve tutkuyla doludurlar, fakat beceri ve beyin güçleri biraz kıttır; bundan ötürü, genellikle bağımsız kalabilmelerine karşın, siyasal birlikleri ve başkalarına egemen olma yetenekleri yoktur. Öte yandan, Asyalı ırkların hem beyinleri hem de becerileri vardır, ama cesaret ve iradeleri eksiktir; bu nedenle, hep köleleştirilir ve uyruk olarak kalırlar. Coğrafyaca orta bir durumda bulunan Hellen ırkı ise her ikisinden de bir ölçüde pay almıştır. Dolayısıyla, en iyi siyasal kurumlara sahip olarak, özgürlüğünü sürdürüyor ve tek bir anayasa altında birleşse, bütün öteki ülkelere egemen olabilecek yetenekte.

Aristoteles'te gördüğümüz bu çevre teorisi ise Isaac'a (2006, s. 35) göre, kesinlikle proto-ırkçılığın bir ifadesidir. Antik Yunan düşüncesinde yaygın bir şekilde kabul edilen çevre teorisinin, modern dönemdeki bilimsel ırkçılığın nasıl önemli bir parçasını teşkil ettiğini yukarıda gösterdik. Buffon, Linnaeus ve Kant, ırksal özelliklerin dış etkiler tarafından belirlendiğini; daha da önemlisi, bu özelliklerin birkaç nesil sonra kalıtsal hale geldiğini söyleyerek çevre teorisinin ırkçılık açısından önemini gözler önüne sermişlerdir. Modern dönemdeki bu düşünce, coğrafya ve iklim tarafından belirlenen kendi halklarını dünyanın en iyisi olarak gören Antik Yunan geleneğinin bir başka formunu teşkil eder (Isaac, 2004, s. 12). Dolayısıyla, Antik Yunan dönemindeki çevre teorisini ırkçılığın ilk biçimi olarak, prototipi olarak kabul edilebilir.

Isaac bu argümanı güçlendirmek için, çevre teorisi ile eski emperyalizm arasında bir bağlantı kurmaktadır. Isaac (2006, s. 35-36) çevre teorisinin hırslı emperyalistler için yararlı bir ideoloji haline getirildiğini söyleyerek, modern dönemdeki ırkçılık ile emperyalizm arasındaki bağlantının bir benzerini Antik Yunan dönemde de kurmaktadır. Aristoteles'in yukarıdaki alıntısından da anlaşılacağı üzere iklim, siyasi gelişim üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. İklim sayesinde siyasi açıdan gelişen ülkeler, iklimden kaynaklı siyasi açıdan gelişmeyen ülkeler üzerinde bir güç elde eder. Aristoteles'e (2012) göre Yunanlıların başkalarını yönetme yeteneğine sahip olmasının sebebi Yunanistan'ın Avrupa ile Asya arasında en uygun çevreye sahip olmasıdır. Antik dönemdeki Yunanistan'ın bu durumu, modern dönemdeki Avrupa'nın içinde bulunduğu durumun sadece bir başka versiyonudur. Tam da bu yüzden, modern dönemde ırkçılığa yol açan çevre teorisini, Antik dönemde de buluruz.

### 2.3 Saf Soy ve Karma Evliliklerin Kınanması

Antik Yunan döneminde ırkçılığın prototipini hem kölelik hem de çevre teorisinde görmekteyiz. Ancak, Antik Yunan dönemindeki proto-ırkçılığı en net şekilde, saf soy vurgusunda ve karma evliliklerin kınanması fikrinde görmekteyiz. Saf soy fikri, saf soyun karışık kökenlerden gelen yavrulardan daha kaliteli yavrular verdiği fikri Antik Yunan düşüncesinde yaygın bir şekilde benimsenmiştir (Isaac, 2004, s. 46). Karma evliliklerin sonucundaki karışık kan, yozlaşmaya, soysuzlaşmaya, çürümeye yol açar. Bu, aşağıda göstereceğimiz üzere, tam anlamıyla proto-ırkçı bir tutumdur. Saf soy vurgusu ve karma evliliklerin kınanması, modern dönemdeki saf kan vurgusu ve ırkların karışmaması gerektiği fikrinin bir başka versiyonudur. Modern dönemdeki saf kanın ve ırkların karışmaması gerektiği fikrinin bilimsel ırkçılıkta merkezi bir öneme sahip olması, Antik Yunan düşüncesindeki saf soy vurgusunu ve karma evliliklerin kınanmasını, ırkçılığın nüveleri olarak kabul etmemize olanak sağlar. Bizim burada yapacağımız şey, bu düşüncenin izlerini Antik Yunan dünyasında izlemek olacaktır.

Saf soyun sürmesi ve karma evliliklerinin kınanmasının izlerini, dolayısıyla ırkçılık düşüncesinin izlerini, Antik Yunan dünyasının en önemli filozoflarından biri olan Platon'da net bir şekilde sürebiliriz. Platon'daki ırkçılık düşüncesini açığa çıkarmak için ise öncelikle Platon'un devlet üzerine düşüncelerinden çok kısa bir şekilde bahsetmemiz gerekmektedir.

Platon devlet üzerine düşüncelerini temel bir tarih yasası üzerinden inşa eder. Bu yasaya göre, bütün toplumsal değişim bozulma ya da çürüme yahut soysuzlaşma yönündedir. Platon'un tarihsel yasası çürüme yasasıdır. Platon'a göre devlet ilk başta "yetkin", "kusursuz" haldeydi, Platoncu bir ifadeyle "idea" halindeydi. Ancak tarih yasası gereği devletin ilk yetkin hali çürümeye, bozulmaya eğilimlidir. Devlet'teki bu çürüme ise şu sırayı takip eder: Erdem düşkünlüğüne sahip olan aristokrasi yerini şeref düşkünlüğü, savaş, coşkunsuluk gibi değerlerin baskın olduğu timokraziye; timokrazi yerini mal-mülk edinme düşkünlüğü değerine sahip olan oligarşiye; oligarşi yerini, yasalızlık demek olan

özgürlüğün yönetimi demokrasiye; demokrasi de yerini çürümenin zirve noktasını oluşturan tiranlığa bırakır (Platon, 2014, s. 293-329).

Bu çürüme safhalarını birer hastalık olarak gören Platon, devletin bu hastalığının kaynağında, insan doğasının hastalığını görmektedir. Popper'e (2018, s. 101) göre, Platon'un devletin hastalığı insanın -daha özel olarak yönetici sınıf üyelerinin- doğasının bozulmasının doğrudan doğruya ürünüdür; devletin soysuzlaşmasındaki her bir aşama, insan doğasının, insan ırkının soysuzlaşmasının bir sonucudur. Platon, böylece, devletlerin çürümesinin tarihinin temeline, insan ırkının biyolojik soysuzlaşmasının tarihini yerleştirerek ırkçılık düşüncesinin zemini oluşturmaktadır.

İrkçilik düşüncesinin zemini oluşturduktan sonra Platon, yine devlet üzerinden hareketle, ırkçılığı somut bir şekilde inşa etmeye devam etmektedir. Platon'un yetkin devleti en katı sınıf ayrımlarına dayanan devlettir. Buna göre Platon'un en iyi devletinde üç kesim bulunmaktadır: yönetici sınıfı oluşturan bekçiler (birinci kesim) ile silahlı yardımcılar ya da savaşçılar (ikinci kesim) ve yönetilen sınıfı oluşturan işçiler (üçüncü kesim). Platon'a (2014) göre, devletin birliğini korumanın en iyi yollarından biri yönetenlerin her zaman aynı soydan gelmesini sağlamaktır. Her ne zaman yöneticiler soysuzlaşmaya başlar, işte o zaman devlet çökmeye, çürümeye başlar. Tam da bu yüzden Platon, "bir sınıftan ötekine geçmek ya da karışmak, şehre karşı işlenmiş en büyük suçtur" demektedir (Akt: Popper, 2018, s. 74).

Platon böylece ırkçı savını somut bir şekilde inşa etmektedir. Daha sonra, hayvanları büyük bir dikkatle üretmemize karşılık insan ırkının ihmal edildiğini söyleyen Platon, hayvan üretme ilkelerinin insan ırkına da uygulanması gerektiğini belirterek ırkçı savını daha da güçlendirmeye çalışır; "bekçilerin ırkı saf tutulmalıdır" diyerek ırkçı görüşünü tam anlamıyla oluşturur. Platon'un (2014, s. 179-185) bu düşüncesini, Glaukon'la geçen diyalogda görmekteyiz:

Bir devlet için, mümkün en iyi kadınların ve erkeklerin o kentte dünyaya gelmesinden daha iyi bir şey yoktur... Bu yüzden, en faydalı evlilikler en kutsal evliliklerdir. Peki bu fayda nasıl sonuçlanacaktır? Söyle bana Glaucon, görüyorum ki senin evinde av köpeklerin ve bir sürü cins horozun var. Seçkin bir cins olmalarına rağmen aralarında bazıları kendilerini diğerlerinden daha güzel göstermez mi?... Sen ayırım yapmaksızın hepsinin mi yavrulamasını sağlarsın, yoksa en iyilerinden yavru almaya mı dikkat edersin?... Eğer çoğaltımları esnasında bu çeşit kurallara uyulmazsa kuşlarının ve tazılarının soylarının büyük ölçüde bozulacağını beklersin, değil mi? ... Demek ki, eğer bu ilke insanoğlunu da içine alıyorsa, ... evlilikler ve çocukların dünyaya getirilmesi konusunda bu tür bir 'doğru'ya ihtiyaç duyulacak... En iyi adamlar en iyi kadınlarla mümkün olduğunca çok birleşmeli ve en kötü adamlarla en kötü kadınlarla da mümkün olduğunca az... İyilerin evlatları yetiştirilmeli, diğerlerinininkiye yetiştirilmemeli... Koruyucuların saflığını korumak için bu şart.

Platon (2014, s. 127), ırkçı olan "bekçilerin ırkını saf tutma" düşüncesini, metaller teorisiyle destekler.



Tanrı, aranızdan yönetimi elinde tutmaya uygun olanlarınızı yaratırken onların soyuna, en değerliler onlar oldukları için altın katmıştır. Yardımcıların soyuna, gümüş ve çiftçiler ve diğer zanaatkarlarına ise demir ve pirinç... Zaman zaman altın bir babanın gümüş bir oğlu olabilir... Bu yüzden Tanrı'nın yöneticilere ilk ve en önemli buyruğu; evlatlarının ruhlarındaki bu madenlerin karışımı hususunda çok dikkatli olmaları gerektiği ve eğer kendi çocukları pirinç veya demir karışımıyla doğarlarsa onları ... zanaatkarların ve çiftçilerin arasına sokmalarıdır. Yöneticiler, yapısında demir ya da pirinç bulunan bir kişi koruyucu olduğunda, devletin çökeceğini iddia etmeli.

Platon'un bu düşünceleri bizi tekrardan, eğer çürümekten, soysuzluktan kaçınmak gerekiyorsa, hayvanlarda olduğu gibi insanların da belirli 'doğru'ya göre üretilmesi gerekir fikrine getirir. Aksi takdirde insan doğası, dolayısıyla devletler çürüyecek, soysuzlaşacaktır. Nitekim, Platon devletin yönetim şekillerinin çürümesinden bahsederken, tam da bu noktaya dikkat çekmektedir. Buna göre, ideal devlette en kusursuz yönetici olan filozoflar hata yapar ve yanlış kişileri yanlış dönemde evlendirerek doğru niteliklere sahip olmayan çocuklar ortaya çıkar. Bu çocuklar en iyi görevlere atanarak koruyucu sınıfa girerler. Böylece koruyucu sınıfın içinde, erdeme düşkün olan altın ve gümüş soylu önceki kuşak ile coşkunsuzluk ve savaş gibi yeni değerlere düşkün olan demir ve pirinç soylu yeni kuşak bir arada olur. Timokrasinin egemen olduğu bu yeni yönetim şeklinde ise, bu yanlış evlilikler devam ettiği için, daha sonra oligarka dönüşecek çocuklar ortaya çıkar. Bu süreç, çocukların doğasının bozulmasına paralel olarak çürümenin artmasıyla birlikte önce demokrasiye daha sonra da en kötü yönetim şekli olan tiranlığa doğru gidecektir (Platon, 2014).

En nihayetinde, Platon'un devletinin çöküşüne yol açan sürecin temelinde ırkın soysuzlaşması, çürümesi gelmektedir. Tam da bu yüzden Platon, Popper'in (2018, s. 103) de belirttiği gibi, biyolojik ve ırkçı toplumsal dinamik teorisini oluşturmuştur, modern ırkçılığın prototipini inşa etmiştir diyebiliriz.

## Sonuç

Bütün bu ırkçılık anlatısı bize neyi göstermektedir? Bu anlatı, öncelikle, ırkçılığın insanları bir varlık zinciri içerisinde derecelendiren, toplumları hiyerarşi ekseninde konumlandıran eşitsizlikçi dünya görüşünün bir parçası olduğunu göstermektedir. Eşitsizlikçi dünya görüşü, tekrardan Memmi'nin düşüncelerine başvurursak, ilk olarak insanlar arasındaki farklılıklara vurgu yapar, ardından bu farklılıkları birinin lehine, diğerinin aleyhine sınıflandırır ve son olarak bu farklılıkları mutlaklaştırır. Modern dönemde bu farklılaştırma sahte bilimsel temellere dayanmıştır. Kölelik, çevre, saf kan gibi unsurlar kullanılarak, sahte bilimsel temeller inşa edilerek ırkçılık meşrulaştırılmaya çalışılmıştır ki, buna da "bilimsel ırkçılık" denmiştir. Bilimsel ırkçılığı oluşturan bu unsurlar Antik Yunan düşüncesinde de prototip olarak bulunmaktadır. Antik Yunan dünyasındaki kölelik, çevre teorisi ve saf soy üzerine düşünceler de ırkçılığın üç bileşeni olan 1- farkları keşfetmek ve ortaya koymak, 2- farkları uygulayanın lehine, maruz kalanın

aleyhine değerlendirmek ve 3- ve bu farkları mutlaklaştırmak süreçlerinin hepsini içinde barındırmaktadır. Bu yüzden, yaygın olarak kabul edilen aksine, Antik Yunan dünyasında ırkçılığın izlerini çok rahat bir şekilde sürebiliriz.

İkincisi ve daha da önemlisi, ırkçılığın böyle bir incelemesi, ırkçılığı modern dönemin tahakkümünden çıkararak aynı zamanda Batı uygarlığının tahakkümünden de çıkarmasına olanak sağlar. ırkçılık düşüncesi modern döneme özgü olmadığı gibi, Batı uygarlığına da özgü değildir. ırkçılık pek çok farklı yerde farklı biçimlerde kendini gösterebilir. ırkçılık farklı toplumsal konjonktürlerde sabit bir ilke olarak vuku bulan bir toplumsal olgu değildir; aksine ırkçılık her toplumun kendi yapısına göre değişebilen, dönüşebilen bir olgudur. ırkçılık tek tip bir olgu değildir; içinden çıktıkları topluma göre farklı şekillerde kendini var eden bir olgudur. Burada şu soru ortaya çıkmaktadır: Eğer ırkçılık farklı zamanlarda, farklı mekanlarda farklı nitelikler alabiliyorsa, ırkçılığın dinamik ögesini ne oluşturur, ırkçılığın özünü ne oluşturur? Bu soruya cevap arayışı, öncelikle ırkçılığı, şimdiye kadar yapılan dar tanımlamalardan kurtarıp, ırkçılığın farklı yerlerde, farklı bölgelerde hangi formlarda var olduğunu ortaya çıkarmayı gerektirir. Böyle bir çaba, ırkçılığın dinamik ögesine, özüne yolculuğun önemli bir adımını teşkil eder.

## Kaynakça | References

- Amin, S. (2020). *Avrupa-merkezcilik: Bir ideolojinin eleştirisi* (2. Basım). (M. Sert, Çev.). Yordam Kitap.
- Aristoteles. (2012). *Politika* (15. Basım). (M. Tuncay, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Baker, M. (1981). *New racism*. Junction Books.
- Balibar, E. & Wallerstein, I. (2007). *İrk ulus sınıfı: Belirsiz kimlikler* (4. Basım). (N. Ökten, Çev.). Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2001). Modernity, racism, extermination. In L. Back, & J. Solomos (Eds.), *Theories of race and racism* (pp. 212-228). Routledge.
- Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve müphemlik* (2. Basım). (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bernal, M. (1998). Kara Atena: Eski Yunanistan uydurmacası nasıl imal edildi? 1785-1985 (Ö. Buze, Çev.). Kaynak Yayınları.
- Bernasconi, R. (2011). *İrk kavramını kim icat etti? Felsefi düşüncede ırk ve ırkçılık* (3. Basım). (Z. Direk, İ. Esiner, T. Meriç ve N. Ökten, Çev.). Metis Yayınları.
- Cevizci, A. (2017). *Aydınlanma felsefesi*. Say Yayınları
- Cox, O. C. (2001). Race relations: Its meaning, beginning, and progress. In L. Back, & J. Solomos (Eds.), *Theories of race and racism* (pp. 71-78). Routledge.
- Çoban-Keneş, H. (2012). Biyolojik mitten kültürel mite: "Yeni ırkçılık nedir?". *Dipnot*, 9, 5-25.
- Darwin, C. (1981). *The descent of man, and selection in relation to sex*. Princeton University Press.
- Darwin, C. (2017). *Türlerin kökeni* (B. Kılıç, Çev.). Alfa Bilim.
- Ertekin, A. (2022). *Öteki, ırkçılık ve Fransız edebiyatı*. Çizgi Kitabevi.
- Fanon, F. (1956). Racism and culture. *Presence Africaine Cultural Journal of the Negro World*, Special Issue, 122-131.
- Fanon, F. (1967). *Toward the African revolution: Political essays*, (H. Chevalier, Trans.). Grove Press.
- Fenton, S. (2001). *Etnisite: İrkçilik, sınıf ve kültür* (N. Şad, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Isaac, B. (2004). *The Invention of racism in classical antiquity*. Princeton University Press.
- Isaac, B. (2006). Proto-racism in Graeco-Roman antiquity. *World Archaeology*, 38(1), 32-47. doi: 10.1080/00438240500509819.

Isaac, B. (2009). Racism: a rationalization of prejudice in Greece and Rome. In M. Eliav-Feldon, B. Isaac, & J. Ziegler (Eds.), *The Origins of racism in the West* (pp. 32-56). Cambridge University Press.

Jeynes, W. H. (2011). Race, racism and darwinism. *Education and Urban Society*, 43(5), 535-559. doi: 10.1177/0013124510380723

Kalın, İ. (2016). Ben, öteki ve ötesi: İslâm-Batı ilişkileri tarihine giriş (5. Baskı). İnsan Yayınları.

Kaya, E. E. ve Durgun, Ş. (2020). Irkçılığın dönüşümü: Kavramsal ve kuramsal bir analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 79-102.

Locke, J. (2012). Yönetim üzerine ikinci inceleme: Sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı Üzerine Bir Deneme (2. Baskı). (F. Bakırcı, Çev.). Ebabil Yayınları.

Memmi, A. (2000). *Racism* (S. Martinot, Trans.). University of Minnesota Press.

Memmi, A. (2014). Sömürgecinin ve sömürgeleştirilenin portresi (Ş. Süer, Çev.). Versus.

Miles, R. (1987). Günümüz Avrupa'sındaki ırkçılığı açıklarken. A. Rattansi, ve S. Westwood (Der.), *Batı cephesinde ırkçılık, modernite ve kimlik* (S. Akyüz, Çev.) (s. 231-268) içinde. Sarmal Yayınevi.

Miles, R. (2000). *İrkçilik* (S. Yaman, Çev.). Sarmal Yayınevi.

Özbek, H. S. (2021). *Teori ve pratikte ırkçılık*. Fol Kitap.

Platon. (2014). *Devlet* (N. Akbıyık, Çev.). Lacivert Yayıncılık

Popper, K. R. (2018). *Açık toplum ve düşmanları* (6. Baskı). (M. Tuncay ve H. Rızatepe, Çev.). Liberte Yayınları.

Rafter, N. (2004). Criminalization of mental retardation. In S. Noll, & J. W. Trent (Eds.), *Mental retardation in America: A historical reader* (pp. 232-257). New York University Press.

Snowden, F. (1999). Images and attitudes. In M. Bulmer, & J. Solomos (Eds.), *Racism* (pp. 21-30). Oxford University Press.

Stannard, D. E. (1992). *American holocaust: The conquest of the New World*. Oxford University Press.

Sumbas, A. (2000). Batı Avrupa'da yükselen yeni ırkçılık üzerine bir deneme. *Alternatif Politika*, 1(2), 260-281.

Şenel, A. (1993). *İrk ve ırkçılık düşüncesi* (2. Baskı). Bilim ve Sanat Yayınları.

Taş, M. (1999). *Avrupa'da ırkçılık*. İmge Kitabevi.

Todorov, T. (2001). Race and racism. In L. Back, & J. Solomos (Eds.), *Theories of race and racism* (pp. 64-70), Routledge.

Toynbee, A. (1978). *Tarih bilinci* (M. Belge, Çev.). Bateş Yayınları.

### **Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı**

Araştırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan ederler.

### **Yazarların Makaleye Katkı Oranları**

Makale tek yazarlıdır.

### **Çıkar Beyanı**

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.